

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Niemi-Pynttäri, Risto

Title: Jaron Lanier: 10 syytä tuhota kaikki sometilit nyt

Year: 2019

Version: Published version

Copyright: © Kirjoittaja, 2019

Rights: CC BY 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Please cite the original version:

Niemi-Pynttäri, R. (2019). Jaron Lanier: 10 syytä tuhota kaikki sometilit nyt. Maailmankirjat : käännöskirjallisuuden verkkolehti, 13.2.2019. <http://www.maailmankirjat.ma-pe.net/jaron-lanier10-syyta-tuhota-kaikki-sometilit-nyt/>

Jaron Lanier:10 syytä tuhota kaikki sometilit nyt

[PM/28 ADMIN](#)

10 SYYTÄ TUHOTA KAIKKI SOMETILIT

RISTO NIEMI-PYNTTÄRI 13.2.2019

Verkkoguru Jaron Lanier suosittelee sosiaalisesta mediasta lähtemistä, koska nykyisen kaltaiset *Facebook*, ja *Twitter* ovat sosiaalisia vain toissijaisesti. Ensisijaisesti ne keräävät ihmisistä tietoa, jotta ne voisivat myydä tietoa sitä ostaville, manipulointiin erikoistuneille tahoille. Jokaisen kannattaisi harkita some -tilinsä vaihtamista, väittää Lanier, koska vain tarpeeksi suuri kato käyttäjissä voi saada aikaan sosiaalisen median uudistumisen.

Lanier itse on varhaisia verkkoneroja, hän on toiminut mullistuksen valtimolla Piilaaksossa. Hän katsoo, että silloin tehdyt erehdykset johtivat muutaman, maailmaa hallitsevan, Googlen tapaisen verkkojätin syntyyn.

Vapaa tiedon ja kokemusten jakaminen sekä avoin koodi synnyttivät verkkokulttuurin, jota Lanier haluaisi korjata. Mainosrahoitteisen toiminnan sijaan jo silloin pieni käyttömaksu olisi pelastanut ihmisten yksityisyyden, sekä jonkinlaiset tekijäntulot niille, joiden työn tulokset menevät nyt maksutta suurfirmojen pussiin. Vapaa tiedon ja kokemusten jakaminen on toki voimissaan ja ihmiset hyötyvät siitä. Samalla siitä hyötyvät tiedon louhijakoneet. Lopultakin ne hyötyivät eniten vapaasta koodista: se helpottaa tiedon louhintaa. Kuitenkin niiden oma tieto on salaista ja omaan verkkoon kätettyä. Niitten lähdekoodit ovat nykyajan parhaiten suojeltuja salaisuuksia, ja sieltä käsin ne operoivat avoimen koodin maailmassa.

Sieltä otetaan, mistä ilmaiseksi saadaan.

Sosiaalisen median räjähdysmäinen kasvu perustui ilmaisuuteen: ilmaiseen tiedonhakuun *Googella*, ilmaisiin yhteisöfoorumeihin *Facebookissa* jne. Voitot hankittiin ensin mainoksista, mutta pian tehtiin varsinainen petos käyttäjiä kohtaan. Somefirmat huomasivat että heillä on dataa siitä, mitä ihmiset tekevät verkossa – ja se on arvokas myyntituote.

Toki avoimeen koodiin ja ilmaiseen jakamiseen liittyvä ongelma tiedettiin jo alussa: seurauksena oli että ihmiset eivät saa tuloja. Siksi Lanier vaatii uutta sosiaalista mediaa, joka olisi maksullinen, mutta kuukausimaksut ovat hyvin pieniä kuten spotifyn tai netfixin käyttäjillä. Maksujen myötä kaikki koodaajat ja verkkoon sisältöä tuottavat voisivat saada suoraan ja automaattisesti tekijän palkkioita. Tili kirjataan mukaan käytettävään ohjelmaan. Tiedän, että esimerkiksi airbnb –huonevuokrat tilittyvät näin, suhteellisen ongelmitta ja täysin automaattisesti.

Lanier ottaa esimerkikseen kääntäjät. Tämä ammattikunta on kärsinyt verkkomullistuksesta aivan syyttä:

”Teeskentelemme, että ammattitaitoiset kääntäjät olisivat käyneet tarpeettomiksi, vaikka heitä tarvitaan edelleen yhtä laikka kuin ennenkin. Mielestäni on suoranainen väärä väittää ihmisille, että heidän työnsä on käynyt tarpeettomaksi, jos se ei ole edes totta. Sitä, mitä nimitämme tekoälyksi, ei pitäisi koskaan ymmärtää vaihtoehtona ihmisille, vaan uutena arvontuotantokanavana oikeitten ihmisten välillä.” (Lanier, 122)

Lanier toteaa, että käännöskoneet saavat ilmaisen aineistonsa ihmisten työstä ja ponnistelusta. Ne vain kokoavat ja käsittelevät automaattisesti ihmisten tekemiä käännöksiä. Ja se, että konekääntäminen on yhä suhteellisen huonoa, johtuu siitä, että aineisto on huonoa – pääasiassa se koostuu käytännön kielitakeltelusta somessa. Nyt onkin Lanierin mukaan tunnustettava, että hyviä ihmisten tekemiä käännöksiä tarvitaan – ja käännöskoneisiin tulisi suunnitella automaattinen maksusysteemi ammattikäntäjille.

Tämä on vain yksi esimerkki siitä, kuinka somefirmojen varsinainen tehtävä nykyään on koota dataa tietoa ostaville yhtiöille.

”Yhteiskunnan romuttaminen rikastumisen toivossa on hölmöläisten toimintaa...”
(Lanier 123).

Aluksi usko hymiöihin ja peukkuihin oli valtava; somefirmoissa uskottiin hyväntuulisuuden voimaan. Samalla huomattiin ihmisten hämmästyttävä sosiaalisen hyväksynnän tarve. FB viestin lähettäjän tavoite on saada tykkäyksiä – ja dataa tarkastelemalla huomattiin, että vain tykkäyksillä on merkitystä – sisällöllä ole siinä

mitään tekemistä. FB addiktien huomattiin olevan dopamiiniriippuvaisia, se oli somefirmojen omistajille hyvä tulevaisuutta lupaava tieto.

Kiinnostava, mutta lisäperusteluja vaativa väite Lanierilta on, että somefirmojen johtajat ovat jo kauan tienneet, että viha sitouttaa ihmiset tehokkaammin kuin tykkäämiset. Kaikki voimakkaat tunteet sitovat käyttäjiään sosiaaliseen mediaan, niinpä myös loukkaus, ärsyyntyminen ja suoranainen viha lisäävät tehokkaasti someriippuvuutta.

Some pamfletin some menestys

10 syytä on provosoivaan henkeen kirjoitettu, ikään kuin meemiksi tehty. Mutta toimiiko sosiaalisen median ehdoilla tehty julistus kirjana? Teoksen klikkausotsikko kehottaa kuitenkin deletoimaan yhteydet klikkausten maailmaan.

Silti Lanierin viesti on edennyt perinteisestä kirjasta muuhun mediaan sekä someen. Ensin täysyy siis olla kirjasta, niin että siitä tehtyjen esittelyjen ja juttujen avulla pamfletti leviää mediassa jopa tavallista paremmin. Facebookin hautajaisista on FBssa huhuttu jo vuosia, tarvitaanko siihen lopultakin kirja ennen kuin muutos alkaa?

1. Vapaa tahtosi on mennyttä. Käyttäytymisen manipulointi tapahtuu algorimin perusteella, some välittää käyttäjänsä mukaan valikoitua aineistoa. Lanier ei väitä, että kyse olisi yksilön manipuloinnista, kyse on pikemminkin tilastollisista tyypeistä, joita paitsi miellytetään myös ärsytetään ja suututetaan.

2. Somen hylkääminen on toimivin tapa vastustaa nykyajan järjettömyyttä. Lanier kärjistää aikalailta sanoessaan, että ”kuljetamme taskussamme laitetta, joka mahdollistaa ihmisten joukkomanipuloinnin.” Hänen mukaansa tuo manipulointi on liiketoimintaa, jonka pyrkimyksenä on ohjata ihmisten tunteita somerssa. Erityisen tuhoavaa on ihmisjoukkojen negatiivisten tunteiden ohjailu, joka tuhoaa yhteiskuntaa. Lanierin kiinnostavaan kehittelyyn tulee kuitenkin tahaton kömmähdys, kun hän nimeää tämän järjettömyyden ytimen ”Sumuttimeksi”. En löytänyt alkuperäistä termiä, mutta suomennoksessa se viittaa kirjainyhdistelmään Sinun Uskomustesi Mukautuminen Ulkopuolisten Intressien Noudattamiseen. Miksei se voisi olla sometin? En saa mitään sille, että ”Sumutin” kuulostaa vesipistoolilta.

3. Some tekee sinusta kusipään. Lanier väittää, että someen addiktoituminen vaikuttaa persoonallisuuteen ja vahvistaa paskamaista käyttäytymistä. Niin käy kaikille, jotka addiktoituvat. Lanier ei kuitenkaan ole erityisen vahvoilla hahmottaessaan laumakäyttäytymisen lakeja. Huomiot tuntuvat kovin suoraviivaiselta lauman ja yksinäisen suden dialektiikalta, kun sosiaaliseen huomioon addiktoituneet hakevat lisää kikskejä provokaatioista, solvauksista ja toisten mitätöimisestä.

4. Some turmelee totuuden. Tässä mielessä ”Sumutin” on sopiva termi, koska Lanier puhuu mielipiteitä tuottavista chatboteista, jotka manipuloivat yleistä mielipidettä massiivisilla kirjoitusten määrällä. Ihmiset olettavat kovin helpolla, että mielipide olisi aina jonkin todellisen ihmisen kokemukseen perustuva näkemys. Erityisen tehokkaaksi on todettu lapsiin kohdistuvan julmuuden liittäminen ihmisryhmään, josta halutaan yleisen vihan kohde.

5. Some vie sanoiltasi merkityksen. Asioiden irrottaminen asiayhteydestään horjuttaa somen sosiaalista perustaa. Kukaan ei voi hallita sitä miten omia sanoja käytetään kun ne toistetaan muualla. Lanier hahmottaa selkeästi tämän uhkan varsinkin kuvavirrassa. Esimerkiksi tyttöjen selfiet, ja heidän oikeutettu itseilmaisunsa voidaan seksualisoida ja liittää aivan toisenlaisen katselun piiriin.

6. Some tappaa empatiakykyä. Samalla kun sosiaalinen media tuhoaa sanomisen merkitystä myös muut ihmiset muuttuvat merkityksettömiksi. Ihminen elää ”kuplassaan” jota some ruokkii. Erilaisuuteen eläytyminen tulee mahdottomaksi ja empatia muita kohtaan heikkenee. Käännöksessä tähän empatiakatoon viitataan hieman harhaanjohtaen: puhtaan ”mielen teorian kadottamisesta”, sillä tarkoitetaan sitä että ihmisen kyky tehdä oletuksia toisen ihmisen mielenliikkeistä heikkenee.

7. Some tekee sinusta onnettoman. Masennus lisääntyy, kun sosiaalisen suosion tarve muuttuu kateudeksi – oma suosio tuntuu laskevan. Ihmiset ovat taipuvaisia luulemaan, että vika on heissä kun tykkäyksiä ei tipu ja seuraajat vähenevät. Lanier kiinnittää huomion algoritmiin, joka osaltaan säätelee suosiota. Tässä suhteessa algoritmin ei ilmeisesti tarvitsetkaan olla erityisen tarkka: suosion vaihtelu on sattumanvaraista mutta ihmiset ottavat sen todesta. Se tieto riittää niille, joille some kerää tietoa. Kun Facebookin omat tutkijat julkaisivat tiedon, että some lisää masennusta, he tekivät sen Lanierin mukaan siksi, että kyseessä oli hyvä uutinen niille, jotka hyödyntävät some-aineistoja.

8. Some yrittää viedä taloudellisen itsekunnioituksesi. Some on ollut edistämässä verkkotaloutta, jossa sisällöntuotanto ja avoimen koodin suunnittelu ovat ilmaista työtä, tekijöiden palkkiot ovat kertaluontoisia. Tämä kalvaa työn tekijöitä ja lisää epävarmuutta.

9. Some tekee politiikasta mahdotonta. Suunta ei Lanierin mukaan politiikassa ole oikealle eikä vasemmalle, vaan alaspäin. Ei ole suurta eroa sillä, johtaako tuota alaspäin menoa vasemmisto tai oikeisto. Some näyttää olleen vaikuttava tekijä arabikevään jälkeen monissa uudistusliikkeissä. Lanier muistuttaa, että samalla emansipaation edistäjien laitteista kootaan tietoa algoritmien käsiteltäväksi. Pian heidät onkin ärsytetty ja eristetty kuplaansa: heidät on harhautettu pitämään tavallisia ihmisiä hirveinä. Sateenkaariliikkeet ovat kokeneet somesuosion vaiheensa. Mutta samalla sateenkaari on nielaistu ja analysoitu, niin että kipupisteet, ärsytyskohdat ovat myytävänä manipulaatiota käyttäville.

10. Some vihaa sieluasi. Se mitä Lanier puhuu ihmisen sielun tuhoutumisesta on yhteydessä siihen mitä ihmiselle käy, jos hän ei usko enää erityisyyteensä. Sielu on mielikuva, jonka voi vaivatta hylätä, mutta rikkoa samalla jotain. Tällä hetkellä sama on tapahtumassa tietoisuuden suhteen, kun tekoäly ja robotit tarjoavat mahdollisuuden ymmärtää tekoäly aivotoiminnaksi. Kyseessä on Lanierin mielestä suuri mielikuvahuujaus ja tekoäly olisi korvattava osuvammalla nimellä.

Lopuksi Lanier tuntuukin soveltavan tekoälyyn samanlaista kritiikkiä kuin someen. On rikottava illuusio, että some edistäisi sosiaalisuutta niin että todellisempi, ja paremmin sosiaalisuutta tukeva media voisi syntyä.

Lanier kutsuu tekoälyä pelkäksi nimeksi, jonka Piilaakson nörttiporukka keksi saadakseen paremmin avustuksia viritelmilleen. Tekoäly on tietojenkäsittelyä johon voi syöttää kaiken inhimillisen. Toisin sanoen, kun robotin avaa, niin sen sisältä paljastuu valtava määrä pieniä ihmisiä ja heidän tuottamaansa tietoa.

Eräs elementti Lanierin some-kritiikissä on myös paranoian leviäminen. Hänen omassa pamfletissaan on paljon paranoian elementtejä. Manipuloinnin ja mieleen vaikuttamisen kuvat ovat sitä yleisintä paranoian aineistoa. Se hieman syö pamfletin uskottavuutta. Toivottavasti edes jotkut Lanierin kuvaamista asioista paljastuisivat pikkuseikoiksi, sillä pahoja merkkejä on kyllä aivan tarpeeksi.

Jaron Lanier: *10 syytä tuhota kaikki sometilit nyt*, suom. Kirsimarja Tielinen, kustantamo S&S, 2019
Risto Niemi-Pynttari on dosentti ja kirjoittamisen lehtori Jyväskylän yliopistosta